

ры, учитывающие долгосрочные стратегические цели дальнейшего устойчивого развития предприятия.

Перечень ссылок:

1. Сульповар Л. Б. Развитие теории устойчивости социально-экономических систем / Л.Б. Сульповар // Вестник ассоциации вузов туризма и сервиса. – 2009. – № 2. – С. 83 – 88.
2. Герасимов Б. Н. Экономическая устойчивость в деятельности предприятий / Б.Н. Герасимов, М.Н. Рубцова // Вестник оренбургского государственного университета. – 2006. – № 8. – С. 108 – 111.
3. Газетдинов М. Х. Предпосылки устойчивости экономических систем в изменяющихся условиях внешней среды / М.Х. Газетдинов // Вестник казанского государственного технического университета им. А.Н. Туполева. – 2004. – № 1. – С. 76 – 78.
4. Алимова Э. Т. Выявление факторов, обеспечивающих экономическую устойчивость предприятий / Э.Т. Алимова // Вестник астраханского государственного технического университета. Сер. Экономика. – 2010. – № 1. – С. 89 – 91.
5. Шмидт А. В. Управление развитием промышленного предприятия по экономическим критериям устойчивости / А.В. Шмидт // Вестник УРФУ. Сер. Экономика и управление. – 2013. – № 4. – С. 20 – 35.
6. Лыба В. А. Экономическая устойчивость предприятия: основные понятия и составляющие системы / В.А. Лыба, Д.С. Ревенко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. - Х., 2013. - Вип. 1 (21). – С. 56-64.
7. Вартачан В. М. Моделирование экономической устойчивости предприятия машиностроительного комплекса / В. М. Вартачан, Д. С. Ревенко, В. А. Лыба // Актуальні проблеми економіки: наук. екон. журнал. – К., 2014. – № 6 (156). – С. 437–443.
8. Ревенко Д. С. Модель оценивания экономической устойчивости предприятия в условиях неопределенности / Д. С. Ревенко, В. А. Лыба // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – Херсон, 2014. – Вип. 6. – Ч. 5. – С. 254–257.
9. Фецуру Р.В. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису / Р.В. Фецуру, Х.С. Баранівська. // Проблеми економіки та управління. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - Вип. 684, 2010. - С. 284-290.
10. Ареф'єва О. В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи її забезпечення / О.В. Ареф'єва, Д.М. Городянська // Актуальні проблеми економіки: зб. наук. праць. – Вип.8, 2008. – С. 83-90.

Стаття надійшла: 12.12.2015 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

УДК 332.145

JEL Classification: D 290

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Лазаренко І. С., к. ф.-м. н., молодший науковий співробітник

Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку

Заречна К. С.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Анотація. *Визначення рівня стійкості промислових підприємств на основі розрахунку інтегрального показника має важливе не тільки наукове, а й практичне значення, оскільки знання його рівня дає можливість керівництву підприємства приймати обґрунтовані рішення щодо управління витратами, враховуючи негативний вплив факторів зовнішнього середовища за рахунок ефективного формування та використання виробничих, організаційних, та фінансових механізмів. У статті розглянуто практичне використання матриці ABC та XYZ в управлінні витратами промислового підприємства та прийнятті відповідних господарських рішень, розглянуто практичні аспекти оцінки економічної стійкості промислових підприємств, проаналізовано основні показники стійкості, запропоновано методичний підхід щодо визначення інтегрального показника рівня стійкості, що надає можливість оцінити рівень стійкості промислових підприємств та визначити організаційно-економічні чинники підвищення ефективності їх функціонування. Проведено дослідження методичних підходів у визначенні стійкості розвитку підприємств.*

тва як економічної системи. Запропоновано систему показників, яка може бути використана для розрахунку інтегрального показника стійкості підприємства.

Ключові слова: ABC-аналіз, XYZ-аналіз, управління витратами, стійкість підприємства, функціональна складова стійкості

COSTS MANAGEMENT AS AN INSTRUMENT OF SUSTAINABILITY IMPROVEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Iryna Lazarenko, PhD in Physics and Mathematics, Associate Fellow
World Data Centre of Geoinformatics and Sustainable Development
Karina Zarechna
National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

Summary. Determining the level of sustainability of industrial enterprises on the basis of calculation the integral index has not only important scientific but also practical value because the knowledge of its level enables company's management to make grounded decisions about cost management, taking into consideration the negative impact of environmental factors. We consider the practical use of ABC and XYZ matrix to manage the costs of production enterprises and make appropriate business decisions regarding their management. In the thesis were considered theoretical and practical aspects of assessment the economic viability of industrial enterprises, analyzed the main indicators of stability, methodical approach of determination the integral indicator of economic stability, which provides enterprises an opportunity to assess the economic sustainability of industrial enterprises and determine the organizational and economic factors of increasing their effectiveness. The research of methodological approaches in determining the sustainability of the enterprise as an economic system was conducted. The system of indicators has been introduced that can be used to calculate the integral index of sustainability of the enterprise.

Keywords: ABC analysis, XYZ-analysis, cost management, enterprise sustainability, functional component of sustainability.

Постановка проблеми. Для промислових підприємств у сучасних умовах принципово важливе значення має розробка методологій управління витратами в контексті стійкого розвитку. Різноманіття факторів, що впливають на стійкість підприємства, сприяло появі безлічі методів її оцінки, що потребує систематизації з метою подальшого використання в практиці управління витратами підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велику увагу вивченню теоретичних аспектів щодо управління витратами приділяли як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, серед яких: Ю. М. Великий, М.Г. Грещак, І.Є. Давидович, С. Ковтун, О.С. Коцюба, Ю.Б. Кравчук, С. Савлюк, Н. Ткачук, А.М. Турило, Дж. Шанк та ін.

Невирішені складові загальної проблеми. У досліджених джерелах наведені численні методи оцінки стійкості підприємства, які вимагають узагальнень і систематизації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення системи показників для оцінки стійкості підприємства, а також визначення стратегій управління витратами для прийняття управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах практично кожне підприємство повинно самостійно вирішувати питання стосовно управління витратами виробництва в контексті стійкого розвитку підприємства, визначати вимоги до ефективності їх здійснення тощо [1].

Для ефективного управління витратами пропонується провести ABC – та XYZ-аналіз витрат (розрахунок показників на прикладі ПАТ «Марганецький гірничозбагачувальний комбінат»). Метод ABC (Activity Based Costing) – це система обліку і аналізу витрат за видами діяльності організації способом процесного (поопераційного) визначення і обліку витрат. Головним недоліком ABC-аналізу є те, що він не дозволяє оцінити сезонні коливання витрат, що обумовлює необхідність суміщення його з XYZ-аналізом. В свою чергу, XYZ-аналіз дозволяє провести класифікацію тих же витрат ПАТ «МГЗК» на основі заздалегідь проведеного ABC-аналізу, в залежності від характеру споживання і точності прогнозування, на основі використання коефіцієнту кореляції. Об'єкт витрат – продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат [2].

Таблиця 1. ABC та XYZ-аналіз витрат ПАТ «МГЗК» за 2014 рік

Статті витрат	2014 рік		Накопичений підсумок	ABC-аналіз	
	Сума, тис. грн	Питома вага у %		Група	
Матеріали	287 565	21,098	21,098	A	X
Інші операційні витрати	214992	15,773	36,871	A	Z
Газ, електроенергія і паливо	208 712	15,313	52,184	A	Z
Оплата праці та соціальні виплати	193 224	14,176	66,360	A	Y
Адміністративні витрати	132 562	9,726	76,086	B	Y
Податки, мито, екологічний податок	99 457	7,297	83,383	B	Y
Амортизація	54 148	3,973	87,355	B	X
Простої підприємства	45 822	2,362	89,717	B	Z
Витрати на збут	24 017	1,762	92,479	C	Z
Переробки давальницької сировини	20 545	1,507	93,987	C	X
Фінансові витрати	18 245	1,339	95,325	C	Z
Вислуга років, оздоровчі	16 314	1,197	96,522	C	Z
Транспортні витрати	13 802	1,013	97,535	C	Z
Утримання соцкультпобуту	10 159	0,745	98,280	C	Z
Витрати на охорону праці	8 205	0,602	98,882	C	Z
Інші витрати	6 526	0,479	99,361	C	Z
Ремонт і техобслуговування	4 410	0,324	99,684	C	Z
Собівартість товарів цеху харчування	3 083	0,226	99,911	C	X
Страхування фінансових ризиків і майна	1 218	0,089	100	C	Z
Разом	1 363 005	100,000			

(Джерело [3])

Так, головний сенс дослідження при ABC-аналізі полягає в тому, що максимальна рентабельність та максимальний приріст ринкової вартості підприємства досягається за рахунок ефективного управління витратами, що належать до категорії А. Найбільші резерви зниження витрат за елементом "витрати" виявляються під час аналізу групи А. Результати аналізу можуть використовуватися як в оперативному, так в стратегічному управлінні витратами промислового підприємства. Таким чином, ABC- та XYZ-аналіз дозволяють виділити найбільш суттєві напрями діяльності підприємства, підвищити ефективність організаційних, господарських і управлінських рішень завдяки їх цільовій орієнтації, виділити найбільш важливі, доцільні витрати та пріоритетність їх управління, що підтверджує універсальний характер даних видів аналізу та доцільність використання для оптимізації витрат промислового підприємства.

Контроль за витратами групи А має виконуватися досить часто (щотижня) для ефективного управління ними, оскільки питома вага цих витрат найбільша, за витратами групи В контроль здійснюється щомісяця для відстеження їх поведінки в процесі управління ними, контроль за витратами групи С може виконуватися раз у квартал чи півріччя.

Виходячи з рис. 1, для кожного окремого квадрату матриці ABC- та XYZ-аналізу витрат ми пропонуємо наступні стратегії для прийняття ефективних управлінських рішень:

– для квадрату AZ: технологічні стратегії розвитку бізнес процесів, що відбуваються під час виробництва продукції;

A	Стратегія лідерства за витратами: 1	Стратегія оптимального розміщення підприємства: 4	Технологічні стратегії розвитку бізнес- процесів :2,3
B	Стратегія детального спостереження: 7	Стратегія якості продукції, бізнес-процесів: 5, 6	Стратегія заощадження ресурсів: 8
C	Стратегія спостереження: 10, 18	Стратегія контролю	Стратегія раціонального використання фінансових ресурсів: 9, 11-17
	X	Y	Z

Рисунок 1 – Матриця ABC- та XYZ аналізу витрат ПАТ «МГЗК» за 2014 рік

– для квадрату BZ: ресурсні стратегії, а саме стратегію заощадження ресурсів, яка передбачає зниження витрат за рахунок зниження витрат при зберіганні та переробці сировини, застосування норм витрат, вторинного використання ресурсів, впровадження нових технологій.

– для квадрату CZ: стратегію раціонального використання фінансових ресурсів у зв'язку з тим, що у цьому квадраті знаходяться різні види витрат, які важко спрогнозувати, тому необхідно раціонально використовувати фінансові ресурси і створювати резервний запас;

– для квадрату AY: стратегію розміщення підприємства, в зв'язку з тим, що велику роль в діяльності підприємства відіграють його наближення до дешевих джерел сировини, наявність кваліфікованої робочої сили;

– для квадрату BY: стратегії якості, що припускають створення умов для постійного вдосконалення технологічних процесів, тісна взаємодія з постачальниками і споживачами, контроль за витратами, за викидами і екологічним податком;

– для квадрату AX: стратегію лідерства по витратам, у зв'язку з високим ступенем керованості тими статтями витрат, що займають велику питому вагу й мають високий ступень прогнозу, треба займати лідируючі позиції на відповідному ринку;

– для квадратів BX та CX ми пропонуємо використовувати стратегії спостереження, обґрунтовуючи це тим, що даними статтями витрат, керівництво навряд чи спроможне маніпулювати/управляти, тому повинне детально спостерігати на їх поведінку.

Таким чином, використання матриці ABC- та XYZ-аналізу пропонується при прийнятті господарських рішень щодо управління витратами промислового підприємства використовувати представлені стратегії для кожного окремого випадку [4]. Також маємо врахувати, що необхідно здійснювати управління витратами для підвищення стійкості підприємства. Тому нами була розроблена систему показників, за допомогою яких можна розрахувати інтегральний показник стійкості підприємства. Найкраще оцінювати ситуацію в порівнянні з середньозваженими рівнем по галузі. Використання методу галузевих показників припускає зіставлення підсумків діяльності підприємства з підсумками роботи інших суб'єктів ринку тієї ж галузі. У нашому випадку у якості еталонних значень використовують показники лідера галузі, а саме ПАТ «ОГЗК» [5]. За цією методикою інтегральне оцінювання виробничої стійкості підприємства (p_j) розраховується як багатовимірна середня, що обчислюється за формулою [6]:

$$p_j = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m p_{ij} \quad (1),$$

де m – кількість показників.

Таблиця 2 – Стандартизовані показники оцінки стійкості ПАТ «МГЗК»

Показники	Вид	2014 рік
Виробнича стійкість		
Темпи зростання обсягу видобутку	Дестимулятор	0,978
Коефіцієнт зносу	Стимулятор	0,618
Коефіцієнт оновлення	Стимулятор	0,11
Фондовіддача	Стимулятор	0,048
Витрати на 1 грн реалізованої продукції	Дестимулятор	0,857
Фінансова стійкість		
Коефіцієнт незалежності	Стимулятор	0,678
Коефіцієнт фінансової залежності	Дестимулятор	0,675
Коефіцієнт фінансового ризику	Дестимулятор	0,482
Коефіцієнт маневрування	Стимулятор	1,000
Коефіцієнт поточної ліквідності	Стимулятор	0,310
Соціальна стійкість		
Коефіцієнт плинності кадрів	Дестимулятор	1,000
Коефіцієнт стабільності кадрів	Стимулятор	1,000
Середньорічна сума соціальних виплат в розрахунку на 1 працівника	Стимулятор	0,888
Коефіцієнт якісного складу працівників	Стимулятор	0,915
Коефіцієнт підготовки та перепідготовки кадрів	Стимулятор	1,000
Екологічна стійкість		
Рівень використання відходів	Стимулятор	0,692
Показник збиткоємності продукції	Дестимулятор	0,809
Поточні витрати на охорону НПС	Стимулятор	0,922
Частка витрат на дослідження в сфері НПС	Стимулятор	0,594
Частка персоналу, що пройшла оздоровлення	Стимулятор	0,953
Інтегральний показник стійкості		0,726

(Складено на основі джерел [7-10])

Оскільки показники виражені в абсолютних і відносних величинах, а також мають різні одиниці виміру, різну спрямованість, то їх поділяють на стимулятори і дестимулятори та здійснюють процедуру стандартизації за наведеними формулами. Процедура стандартизації показників проводиться за формулою:

$$p_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_i} \quad (2),$$

де x_{ij} – значення i -го показника у j -го елемента сукупності;
 x_i – еталонне значення цього показника.

Відповідно до розрахованих значень можемо побачити найбільш проблемні функціональні складові стійкості підприємства і спрямувати інструмент управління витратами на зменшення слабких місць підприємства.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження підтверджує можливість практичного використання матриці ABC- та XYZ-аналізу при прийнятті господарських рішень щодо управління витратами промислового в контексті стійкого розвитку. Наприклад, для підвищення виробничої стійкості управління витратами має бути спрямоване на оновлення основних виробничих фондів, для підвищення екологічної стійкості – повторне використання відходів, зменшення викидів у атмосферне повітря.

Перелік посилань:

1. Задорожна Р.П. Конторолінг як концепція управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vkib/2010_1/Zadorozhna.html
2. Положення бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене приказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999р. №318 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>
3. Офіційний сайт Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>
4. С. М. Баранцева. Використання ABC-аналізу при прийнятті господарських рішень в управлінні витратами. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.precon.donnueet.dn.ua/pdf/baranceva/barantseva4.pdf>
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Кармазин В. А. Методичні вказівки до проведення аналізу фінансово-господарської діяльності промислових підприємств для студентів всіх спеціальностей менеджменту та маркетингу.. – НТУУ „КПІ”, 1999.-77с.
7. Бугай В. З., Омельченко В. М. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства // Держава та регіони. – 2008. – № 1. – С. 34–39.
8. Ареф'єва О. В., Городянська Д. М. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С.83–90.
9. Бурда А. І. Методичні підходи до оцінювання впливу складників тріади потенціалу на сталий розвиток підприємства // науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. пр. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.12. – 336 с. – С. 141–153.
10. Еремейчук Р. А. Обґрунтування стратегії стійкого розвитку підприємства / Р. А. Еремейчук // Економіка розвитку. – 2002. – № 2. – С. 56–60.

Стаття надійшла: 25.11.2015 р.
Рецензент: д.е.н., доц. Горовий Д.А.

УДК 338.5

JEL Classification: M 210

ДО ПИТАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ВИБОРУ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Прокопенко М.В., старший викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. У статті розглядаються основні системи ціноутворення на продукцію промислового підприємства, стратегія і тактика цінової політики. Розглянуті основні суб'єкти та об'єкти формування ціни, механізм встановлення підприємцем оптимальної ціни в залежності від ринкової ситуації. В ринкових умовах ефективна цінова політика виступає вирішальним важелем майбутнього розвитку підприємства. Необхідність поглиблення теоретичних аспектів розробки цінової політики підприємства є надзвичайно актуальним та відображає досить складний комплекс економічних відносин. Аналіз вітчизняних та зарубіжних праць показує, що певні досягнення в розгляді даного питання є, але існуючі теоретичні засади цінової політики підприємства потребують певного обґрунтування, а це свідчить про те, що сучасна наукова думка ще не визначилась з сутністю основних понять з цього напрямку. Саме тому назріла потреба в проведенні відповідного дослідження з метою уточнення теоретичного аспекту цінової політики підприємства з позицій вдосконалення цього процесу засобами сучасного математичного аналізу. З огляду на вищезазначене, актуальним є розкриття теоретичного та практичного аспекту цінової політики підприємства, тому що цій проблематиці присвячено надто мало ґрунтовних досліджень, в посібниках теоретичні аспекти цінової політики висвітлено неповно, однобічно, іноді спотворено, суб'єктивно. Крім того, необхідно розкрити вплив та можливості застосування сучасних методів «швидкого ціноутворення» у підвищенні ефективності цінової політики підприємства.

Ключові слова. Витрати, собівартість, ціна, змінні і постійні витрати, калькуляція, методи ціноутворення.